

ПОРТФОЛІО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Останнім часом у лінгводидактичному обігу набули поширення термінологійні сполучення «портфоліо», «методичний портфель», «технологія портфоліо». Водночас спостереження за освітнім процесом, аналіз спеціальної літератури переконує: з-поміж дослідників немає одностайності щодо тлумачення змісту означеного поняття, його статусу (метод, технологія, засіб), що не сприяє методично правильному його застосуванню й не забезпечує точності наукового викладу.

Українські науковці А. Куліченко, Т. Сотник, К. Стадниченко, дослідивши етимологію поняття, зазначають, що в 1980-х в Канаді за підтримки Канадської асоціації викладачів університетів (Canadian Association of University Teachers) виходить друком праця Б. Шора (B. Shore) «Портфоліо викладача: рекомендації з підготовки та подальшого використання» (The Teaching Dossier: A Guide to Its Preparation and Use). У Канаді з'являється термін «dossier», в США – «portfolio», в Австралії та Великій Британії – «profile» [9, с. 56]. Міжнародна спільнота визначає портфоліо як впорядковану збірку документів, дібраних з певною метою [6]. Вивчення педагогічної та лінгводидактичної літератури уможливило твердження, що поняття «портфоліо» вперше з'явилося в працях українських дослідників, присвячених навчанню іноземних мов (Н. Биць, О. Бойко, І. Задорожна, О. Карп'юк, А. Куліченко, Л. Мартинюк, Л. Морська, С. Ніколаєва, Т. Полонська, Т. Сотник, К. Стадниченко, С. Шехавцова та ін.), згодом набуло поширення і в контексті навчання української мови (О. Глазова, Т. Груба, Т. Гульчук, О. Залюбівська, К. Климова та ін.).

Сьогодні наявний широкий діапазон визначень поняття «портфоліо», з-поміж яких можна виокремити такі: комплект (добірка, колекція, антологія) документів, праць студента або учня, що демонструє його освітні результати; форма оцінювання результатів, звітності, технологія професійної (мовної) підготовки тощо. О. Карп'юк визначає портфоліо (у широкому розумінні)

як спосіб фіксування, накопичення й оцінювання індивідуальних досягнень школяра впродовж певного періоду навчання [3]. На думку Т. Горпініч, «термін портфоліо означає сукупність документів з навчального предмета, яка поповнюється учнем під час оволодіння матеріалом за педагогічного супроводу вчителя» [1, с 38]. Л. Панченко розглядає портфоліо як технологію, беручи за основу визначення, запропоноване розробниками масштабної програми «Intel© Навчання для майбутнього», наголошуючи на тому, що означена технологія «підсилює мотивацію студента, розвиває його активність та самостійність, вміння планувати власну діяльність, інформаційну компетентність» [Error: Reference source not found, с.281]. У статті Ю. Романенко також портфоліо визначено як технологію. На думку дослідниці, «це інструмент самооцінки особистісної пізнавальної праці студента, рефлексії його особистісної діяльності, самоконтроль та самоперевірка своїх досягнень, аналіз, аргументація та планування своїх подальших дій, рішень, і, нарешті, зміна особистісних успіхів (або віра в особистісний успіх) [8, с. 38].

Попри розбіжності наукових позицій дослідників щодо тлумачення поняття «портфоліо», спільним є те, що портфоліо визначено потужним інструментом фіксування, накопичення та оцінювання досягнень суб'єктів освітнього процесу за певний період навчання або вчителів за певний період професійної діяльності. Застосування портфоліо ґрунтується на засадах самостійності його виконавців, оскільки передбачає самостійне цілевизначення, планування, реалізацію та оцінювання власної навчальної/професійної діяльності його виконавцем. Ми вважаємо портфоліо технологією навчання у виші, що забезпечує фіксування, накопичення й оцінювання освітніх результатів, створює умови для вибору кожним студентом індивідуальної освітньої траєкторії, сприяє продуктивному розвитку професійно значущих умінь і навичок, активізації розумової діяльності майбутніх учителів, уможлиблює моніторинг динаміки особистісного, комунікативного й методичного зростання. Водночас це потужний засіб підготовки студентів до

майбутньої професійної діяльності, потужний інструмент фіксування результатів професійного зростання для вчителів.

Широке застосування портфоліо в освітньому процесі дало змогу науковцям і практиками виявити функції його, когнітивно-розвивальний потенціал, а відтак і розширити перелік його атрибутивних ознак. О. Копусь відзначає особливу роль портфоліо в самоосвітній роботі студентів [5].

Із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій усе частіше в освітній практиці стали застосовувати електронне портфоліо, у результаті в педагогічних студіях з'явився термін «електронне портфоліо», однак термінологійна невизначеність ключового слова не забезпечує повною мірою достовірність наукової інформації. На думку Л. Панченко, технологія електронного портфоліо «підсилює мотивацію студента, розвиває його активність та самостійність, вміння планувати власну діяльність, інформаційну компетентність» [7].

Нам видається доречним говорити про методичне портфоліо вчителя, у якому систематизовано результати самоосвітньої діяльності, досвід фахівця, виокремлено напрями професійного зростання тощо. Сьогодні в інтернеті розміщено значну кількість атестаційних портфоліо вчителів різних предметів, що дають змогу репрезентувати загальні відомості про педагога, його професійне кредо, проблему, над розв'язанням якої вчитель працює, відомості про підвищення кваліфікації, сертифікати, що засвідчують участь у конференціях, тренінгах.

У зв'язку з необхідністю підготовки вчителів до реалізації компетентнісного підходу роль портфоліо зростає, оскільки дозволяє розв'язувати низку завдань, як-от: накопичення матеріалів про особливості компетентнісного підходу (законодавчі документи, праці психологів, лінгводидактів, що розкривають сутнісні характеристики означеного підходу), для проведення уроків, організації контролю рівнів сформованості предметної і ключових компетентностей учнів. У портфоліо вчитель накопичує компетентнісно орієнтовані завдання з предмета тощо.

Уже під час навчання в університеті майбутні вчителі починають складати портфоліо, що стає, з одного боку, засобом зберігання інформації, з іншого – засобом її оброблення, структурування, адже кожен автор портфоліо може самостійно оновлювати, змінювати, трансформувати інформацію. Крім того, портфоліо дозволяє організувати продуктивну самостійну діяльність студента, урізноманітнює методичний інструментарій оцінювання його освітніх досягнень. Багаторічний досвід роботи в університеті засвідчує ефективність застосування портфоліо в методичній підготовці студентів. У процесі вивчення методики навчання української мови ми залучали майбутніх учителів-словесників до систематичної проєктної діяльності: студенти уклали проєкти збірників диктантів, переказів, вправ із певних тем. Цікавим і продуктивним виявилось розроблення проєкту підручника, де кожен зі студентів розробляв один параграф із певного розділу. Студенти обмінювалися своїми розробленнями, що й складало основу портфоліо.

Вивчення підходів дослідників до розроблення структури методичного портфоліо майбутніх учителів української мови і літератури дало змогу визначити такі складники його:

- візитівка – відомості про студента, якому належить портфоліо (зазначено вік, заклад освіти, у якому навчався, а також результати самооцінювання рівнів сформованості професійної компетентності);
- досьє – додаткові відомості, що відображають досягнення студента в навчанні (грамоти, сертифікати, нагороди за участь у конкурсах, конференціях, кращі творчі роботи тощо);
- інформаційний кейс – допоміжні навчально-методичні матеріали для подальшого професійного самонавчання і самовдосконалення майбутніх учителів (наприклад, відомості про структуру компетентності тощо);
- словник, який укладають студенти самостійно, ознайомлюючися з новими словами в процесі опанування профільних дисциплін, а також у різноманітних життєвих ситуаціях;

- графічний органайзер – схеми, таблиці, малюнки, хмари тегів тощо (наприклад, таблиця «Стилі і типи мовлення», «Правила написання складних слів» тощо), що систематизують як теоретичний, так і практичний матеріал. Для наповнення означеного складника портфоліо студенти повинні самостійно шукати, диференціювати, узагальнювати професійно важливу інформацію, трансформувати інформаційно важливий матеріал у таблицю, схему тощо й навпаки та ін.

- мультимедійний органайзер – мультимедійні презентації, аудіо- й відеозаписи, розроблені студентами, які можна використати під час педагогічної практики й подальшої професійної діяльності;

- щоденник студента – матеріали, що засвідчують фіксування професійно значущих подій, вражень від них, а також результатів методичної, науково-дослідницької діяльності;

- результати оцінювання (само, взаємо і викладачем) – матеріали, що засвідчують результати оцінювання та самооцінювання навчальної діяльності студента (лист оцінювання, який здобувачі освіти заповнюють самостійно, що дає змогу побачити динаміку формування вмінь: усвідомлювати власні помилки й скоординувувати дії щодо їх усунення; критично оцінювати власну навчальну, мовленнєву, методичну діяльність;

- перспектива – навчальні матеріали, пізнавальна інформація, яку студенти вміщують для опрацювання в майбутньому, що сприяє формуванню вмінь прогнозувати власну методичну діяльність.

Аналіз педагогічних студій, спостереження за освітнім процесом, власний досвід переконують, що впровадження технології портфоліо, як і будь-якої іншої, містить кілька етапів: планування, організації, контролю, рефлексії. На етапі планування викладач ставить мету й завдання, допомагає студентам обрати оптимальні засоби, методи і прийоми роботи з інформацією. Студенти мають усвідомити мету технології портфоліо, самостійно здійснити цілевизначення, визначити варіант портфоліо (паперовий, електронний), його структуру. Під час організації роботи викладач повідомляє студентам мету

й завдання портфоліо, визначає терміни роботи над ним, називає й характеризує форми звітності, а також забезпечує студентам сприятливі умови для роботи, консультує їх у разі потреби. Студенти виконують поставлені перед ним завдання як під час занять, так і в процесі самостійної роботи.

На етапі контролю викладач здійснює перевірку й об'єктивне оцінювання результатів портфоліо, дає рекомендації щодо необхідності внесення коректив; студент здійснює самоперевірку й самооцінювання матеріалів портфоліо.

На етапі рефлексії викладач допомагає студентові визначити мету опанування навчальної дисципліни загалом і кожної теми зокрема, а також з'ясувати свої сильні й слабкі сторони, прогалини в знаннях, виявити причини невдач, дає рекомендації задля покращення результатів; студент установлює причини, що визначили результат його діяльності, шукає шляхи підвищення результативності.

У процесі професійної діяльності вчителі додають до портфоліо авторські матеріали – розробки уроків, цікавий дидактичний матеріал, матеріали для контролю (тести, теми есеїв, спеціальні завдання тощо), оригінальні учнівські роботи, інформацію для роботи з батьками, обдарованими дітьми. Задля реалізації компетентнісного підходу вчителі розробляють компетентнісно орієнтовані завдання, які теж накопичують у портфоліо. Важливим складником портфоліо вчителя є відомості про досягнення – курси підвищення кваліфікації, сертифікати про участь у конференціях, майстер-класах, семінарах.

У контексті сучасних викликів, спричинених пандемією COVID-19, доцільно включати до портфоліо записи відеоуроків, вправ і завдань для дистанційного навчання, матеріали для контролю тощо. Тобто в портфоліо має бути матеріал для онлайн і офлайн-навчання.

Отже, застосування портфоліо уможливорює ефективну організацію як роботи студентів під керівництвом викладача, так і професійної діяльності вчителів; крім того, стає засобом зберігання інформації, її оброблення, структурування, адже кожен розробник портфоліо може самостійно працювати з інформацією: оновлювати, змінювати, трансформувати її.

Список використаних джерел

1. Горпініч Т.І. Мовне портфоліо як засіб самоконтролю при навчанні іноземної мови. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Педагогіка. Соціальна робота. Вип. 37. с. 37-40.
2. Гульчук Т. Формування текстотвірної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі навчання української мови : дис. на здоб. канд. наук. 13.00.02. Одеса, 2019. 281 с.
3. Карп'юк О. Європейське мовне портфоліо : методичне видання. Тернопіль : Лібра Терра, 2008. 112 с.
4. Климова К. Я. Мовне портфоліо у системі безперервної самопідготовки майбутніх учителів до мовнокомунікативної професійної діяльності. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2011. Вип. 60. С. 37-39. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2011_60_10.
5. Копусь О. А. Теоретичні засади формування фахової лінгводидактичної компетентності майбутніх магістрів-філологів у вищому навчальному закладі : монографія. Одеса : ТОВ Лерадрук, 2012. 429 с.
6. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе : Анализ зарубежного опыта. М. : Педагогика, 1989. 187 с.
7. Панченко Л. Ф. Електронне портфоліо студента *Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2013. № 7. С. 281–284. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vldubzh_2013_7_45.
8. Романенко Ю.А. Портфоліо студента : дидактичний аспект. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. Психолого-педагогічні науки. 2012. № 2 с. 38-40.
9. Berk R. A. “Survey of 12 Strategies to Measure Teaching Effectiveness”, *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, vol. 17, no. 1, pp. 48-62, 2005.

Гурдуз Андрій
м. Миколаїв, Україна
gur dai@ukr.net

ХУДОЖНІ ПАРАМЕТРИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ФЕНТЕЗІ МАРИНИ І СЕРГІЯ ДЯЧЕНКІВ В КОМПАРАТИВНОМУ ВИСВІТЛЕННІ

Підкреслювана в сучасному літературознавстві пріоритетність студіювання міфопоетичного набуває в українському контексті особливого значення. Зокрема, це стосується фентезі, в якому авторська міфотворчість